

teksten gezegd en gelezen
tijdens onze voorstelling van
'de republiek'
in de balie op 7 september 2020.
(12.00 uur tot 13.30 uur)
via video-opname 'live' uitgezonden.

het begin
proloog in de salon

deze maandag, 7 september 2020,
begon zo rond iets na twaalf (hadden we de
sirenes gehoord?) in de salon van de balie (niet in
de grote zaal, waar de balie ons eerst had
gedacht, maar na aardig aandringen, 'we zijn zo
graag in de salon, met dat geweldige gefilterde
daglicht, waardoor alles er zo goed op komt te
staan', was het geen probleem om 'de republiek'

vanuit de salon te presenteren. we hadden het
over de mogelijkheid, dat iedereen vanzelf naar
het podium zou komen, als wij, jo en mat, onze
samenspraak zouden hebben beëindigd, maar
misschien was die afspraak niet te maken.
dat we dan iedereen vanaf het podium zouden
voorstellen, maar de camera kon dan niet laten
zien, wie wie is.
dat we toch zeiden wie er allemaal aanwezig
waren en natuurlijk een paar mensen vergaten,
die we alsnog voorstelden. en dat het de eerste
republiek na de vakantie was, of was er geen
vakantie, gewoon de eerste republiek van een
nieuw seizoen en dat de republiek niet te lang
zou moeten duren in dit geval, omdat er geen
echt publiek was, alleen maar betrokken publiek,
omdat de republiek als een videoprogramma
werd uitgezonden, en wat is dan niet te lang, wat
is een ideale lengte voor een programma, waarop
mat aangaf, dat sommigen zeggen 55 minuten,
anderen 1 uur en 10 minuten, weer anderen,
anderhalf uur, en of mat misschien een
onderwerp had en dat hij aan jo, precair, 'vind je
het prettig om te spelen' tot allerlei
bespiegelingen leidde, waarbij marlon brando als
voorbeeld werd aangehaald, die een oude
toneelspeler citeerde, die vertelde dat het beter
was altijd iets onder je maximum kracht te
werken, dat als je bijvoorbeeld inschatte dat 80
procent energie te hebben, dat dan 70 geëigend
was en bij 70 procent, je. met 60 procent verder
kon, maar dat als je het gevoel had onder de helft
te zitten, je beter niet kon opgaan. (of was het
niet van ton lutz, dat verhaal?) en dat toen mat,
precair, aan jo vroeg 'ben je wel eens ongelukkig
als je speelt', het vooral er over ging, dat je
meestal, voor je op gaat, eigenlijk niks wilt, of
denkt van 'nee' of 'het heeft geen zin' of 'ik heb
het niet' en of mat dat wel eens had gehad

'ongelukkig op het toneel' en dat er daarna een zin kwam, die je als toneelspeler niet meteen kunt herhalen, je moet die eerst helemaal uitpluizen en opschrijven en dan opnieuw uit je hoofd leren en toen las mat een gedicht en toen las jo een gedicht en toen kwam opeens iemand vanzelf naar het podium en toen kwam iedereen vanzelf naar het podium met steeds als mantra: 'wil je soms een glas water?'

matthias de koning:
hans verhagen

uit: 'draak' 2006
tegenstellingen

voortgang lag verankerd in ons wezen
dat de wereld ziek was voor ons
een vanzelfsprekendheid waarmee wij konden
leven,
temeer daar dit hier een ziekte was
die we zouden zien genezen

daartoe werd je opgezadeld met een oog vol
willekeurigheden
waarmee je naar jezelf kon kijken
zonder overgeven

daarna ingesloten binnen glas in lood-
deur achter je dichtgegooid en dan maar hopen
dat er beeldvorming ontstaat, bijval uit de
stegen,
een begin van kippevel bij de mensen op straat
steenrijk aan ervaring (qua aanvaarding viel het
tegen)
waren wij de achterblijvers die niet achterbleven
want voortgang lag beklonken in ons wezen
de tegendelen daarentegen hielden ons in leven

jan joris lamers:
judith herzberg
uit 'dagrest' 1984

bijna nooit

bijna nooit zie je een vogel in de lucht
zich bedenken, zwenken, terug.

elke ochtend

elke ochtend, tussen het aandoen
van zijn linker- en zijn rechterschoen
trekt zijn hele leven even langs.
soms komt de rechterschoen er dan
bijna niet meer van.

margijn bosch:
robert walser

zenuwachtig 1917

ik ben al een beetje verzwakt, verwond, verdrukt,
vertrapt, aangetast. vijzels hebben mij
verbrijzeld. ik verbrokkel al een beetje, takel al
een beetje af, ja, ja! ik zak in en ben al een beetje
aan het verdorren. een beetje opgebrand en
opgebruikt ben ik al, ja, ja! dat komt ervan. dat
komt van het leven. oud ben ik evenwel nog
geenszins, tachtig ben ik evenwel nog geenszins,
maar ik ben ook geen zestien meer. heel beslist
ben ik al een beetje oud en versleten. dat komt
ervan. ik takel al een beetje af en verbrokkel,
vergruizel al een beetje. dat komt van het leven.
ben ik al een beetje afgeleefd? hm! dat zou
kunnen! maar tachtig ben ik daarom toch nog
lang niet. ik ben heel taai, dat kan ik zonder meer
garanderen. jong ben ik niet meer, maar oud ben

ik ook nog niet, heel beslist niet. ik verouder, verlep wel een beetje, maar dat geeft helemaal niets: heel oud ben ik nog niet, hoewel waarschijnlijk wel een beetje zenuwachtig en afgeleefd. het ligt immers in de aard der dingen dat je mettertijd een beetje afbrokkelt, dat geeft helemaal niets. erg zenuwachtig ben ik overigens niet, ik heb alleen wat grillen. ik ben soms een beetje eigenaardig en grillig, maar ik ben daardoor hopelijk niet totaal verloren. Ik wil niet hopen dat ik al verloren ben, want ik zeg nogmaals dat ik ongewoon hard en taai ben. ik houd vol en houd stand. ik ben tamelijk onverschrokken. maar ik ben een beetje zenuwachtig, dat ben ik ongetwijfeld een beetje, zeer waarschijnlijk ben ik dat een beetje, mogelijkerwijs ben ik dat een beetje. ik hoop dat ik een beetje zenuwachtig ben. nee, ik hoop het niet, zoiets hoop je niet, maar ik vrees het, ja, ik vrees het. vrezen is hier meer op zijn plaats dan hopen, zonder twijfel. maar angstig dat ik zenuwachtig zou zijn ben ik zeker niet, heel beslist niet. grillen heb ik, maar angstig voor die grillen ben ik niet. mijn grillen boezemen mij niet de geringste angst in. 'u bent zenuwachtig', kon de een of ander tegen me zeggen, en ik zou dan koelbloedig antwoorden: 'geachte meneer, dat weet ik wel, ik weet dat ik een beetje verzwakt en zenuwachtig ben'. en ik zou daarbij heel voornaam en heel koel glimlachen, waaraan de ander zich misschien een beetje zou ergeren. dat komt ervan. dat komt van het leven. oud ben ik evenwel nog geenszins, tachtig ben ik evenwel nog geenszins, maar ik ben ook geen zestien meer. heel beslist ben ik al een beetje oud en versleten. dat komt ervan. ik takel al een beetje af en verbrokkel, vergruizel al een beetje. dat komt van het leven. ben ik al een beetje afgeleefd? hm! dat zou kunnen! maar tachtig ben

ik daarom toch nog lang niet. ik ben heel taai, dat kan ik zonder meer garanderen. jong ben ik niet meer, maar oud ben ik ook nog niet, heel beslist niet. ik verouder, verlep wel een beetje, maar dat geeft helemaal niets: heel oud ben ik nog niet, hoewel waarschijnlijk wel een beetje zenuwachtig en afgeleefd. het ligt immers in de aard der dingen dat je mettertijd een beetje afbrokkelt, dar geeft helemaal niets. erg zenuwachtig ben ik overigens niet, ik heb alleen wat grillen. ik ben soms een beetje eigenaardig en grillig, maar ik ben daardoor hopelijk niet totaal verloren. ik wil niet hopen dat ik al verloren ben, want ik zeg nogmaals dat ik ongewoon hard en taai ben. ik houd vol en houd stand. ik ben tamelijk onverschrokken. maar ik ben een beetje zenuwachtig, dat ben ik ongetwijfeld een beetje, zeer waarschijnlijk ben ik dat een beetje, mogelijkerwijs ben ik dat een beetje. ik hoop dat ik een beetje zenuwachtig ben. nee, ik hoop het niet. zoiets hoop je niet, maar ik vrees het, ja, ik vrees het. vrezen is hier meer op zijn plaats dan hopen, zonder twijfel. maar angstig dat ik zenuwachtig zou zijn ben ik zeker niet, heel beslist niet. grillen heb ik, maar angstig voor die grillen ben ik niet. mijn grillen boezemen mij niet de geringste angst in. 'u bent zenuwachtig', kon de een of ander tegen me zeggen, en ik zou dan koelbloedig antwoorden: geachte meneer, dat weet ik wel, ik weet dat ik een beetje verzwakt en zenuwachtig ben'. en ik zou daarbij heel voornaam en heel koel glimlachen, waaraan de ander zich misschien een beetje zou ergeren. wie zich niet ergert, die is nog niet verloren. als ik mij niet erger aan mijn zenuwen, dan beschik ik ongetwijfeld nog over goede zenuwen, dat is zonneklaar en overduidelijk. het is mij overduidelijk dat ik grillen heb, dat ik een beetje zenuwachtig ben, maar het

is me net zo goed overduidelijk dat ik koelbloedig ben, waarover ik me enorm verheug, en dat ik vol goede moed ben, hoewel ik al een beetje verouder, verbrokkel en verlep, wat immers in de aard der dingen ligt en wat ik daarom heel goed begrijp. 'je bent zenuwachtig', kon iemand mij komen zeggen. ja, ik ben enorm zenuwachtig', zou ik ten antwoord geven, en ik. zou heimelijk om die grote leugen lachen. 'we zijn allemaal een beetje zenuwachtig', zou ik misschien zeggen en om die grote waarheid hartelijk lachen. wie nog lacht is nog niet heel zenuwachtig, wie nog een waarheid verdraagt is nog niet heel zenuwachtig; wie nog vrolijk kan blijven bij het aanhoren van iets pijnlijks, die is nog niet heel zenuwachtig. of wanneer de een of ander tegen mij kwam zeggen: 'oh, jij bent hartstikke zenuwachtig', dan zou ik heel gewoon hoffelijk en beleefd zeggen: 'oh, ik ben hartstikke zenuwachtig, dat weet ik.' en de zaak zou afgehandeld zijn. grillen, grillen moet je hebben, en je moet de moed hebben om met je grillen te leven. zo valt er aardig te leven. je mag geen angst hebben voor je eigen beetje eigenaardigheid. angst is hoe dan ook dwaas, 'u bent behoorlijk zenuwachtig!' ja, kom me dat maar rustig zeggen! dankjewel.' zo of ongeveer zo zou ik spreken en daarbij mijn eigen stille, hoffelijke lol hebben. laat de mens hoffelijk zijn, warm en goed, en als iemand hem zegt dat hij hartstikke zenuwachtig is, dan moet hij daar volstrekt niet van overtuigd zijn.

jair stranders:
arnon grunberg

essay
augustus 2020

wie streeft naar ultieme gelijkwaardigheid, zal moeten accepteren dat de mens in de natuur een bescheidener positie heeft, betoogt arnon grunberg.

diep in onze cultuur woont het geloof dat de wereld vooruitgaat, dat de -wereld vooruit hóórt te gaan. dat de ondergangsfantasie minstens zo diep in onze cultuur is geworteld, mede met dank aan het christendom, is hiermee niet in tegenspraak. het is vooruitgaan of ten onder gaan. de gedachte dat we de ondergang hooguit tijdelijk een beetje tegen kunnen houden, is niet erg populair. de ondergang uitstellen is voor de aanhangers van de vooruitgang te weinig: pappen en nathouden in plaats van genezen.

vooruitgangsgeloof

dit vooruitgangsgeloof is zeker niet alleen voorbehouden aan de zogenoemde progressieven, het pragmatische liberalisme ontkomt evenmin aan enorme, bijna krankzinnige hoop. neem de bij uitstek liberale opvatting dat individuele 'zonden' en 'ondeugden' nuttig, ja zelfs -cruciaal zijn voor de gemeenschap, gebaseerd op de -gedachte dat in het centrum van de wereld de economie woont die ervoor zorgt dat menselijke verlangens zo effectief mogelijk worden vervuld en dat competitie niet uitmondt in oorlog en lijken, maar in handel en faillissementen. een redelijke gedachte en wat mij betreft sympathiek te noemen. maar het rad van de economie draait dankzij de katalysator van het vooruitgangsgeloof; stilstand is achteruitgang.

de fenomenen reclame en marketing vloeien voort uit de vrije markt, maar zelfs zonder die

markt meen ik dat in de meeste culturen op subtiele en minder subtiele manieren de mens een wandelende reclamezuil voor zichzelf is, en ook in de rest van het dierenrijk komen wij dit laatste fenomeen regelmatig tegen.

geen reclame zonder hoop op vooruitgang. zelden tot nooit wordt een product aangeprezen als: 'net zo lekker als verleden jaar.' of: 'net zo goedkoop als gisteren en de dag daarvoor.' het is doorgaans altijd goedkoper, lekkerder, sneller en beter dan voorheen. deze woorden geven aan in welke richting we moeten denken als we het over vooruitgang hebben: meer genot, minder -lijden.

zelfs de ware conservatieven, voor zover die nog bestaan, kunnen ten dele nog een paradijs situeren in het verleden, toen de mannen nog échte mannen waren en de minderheden hun mond hielden, maar zelfs zij zullen economisch gezien hun kiezers niet kunnen verleiden tot een werkelijke terugkeer naar dat geromantiseerde verleden, voornamelijk omdat de welvaart in de meeste landen zo -radicaal is gestegen dat niemand dat terug zou willen draaien. in de praktijk blijkt nostalgie een verkooppraatje; slechts bij waarlijke en daarom zeldzame romantici is de nostalgie meer dan dat.

moraalridders

wat betreft de morele vooruitgang: vrijwel alle moraalridders hangen aan het vooruitgangsgeloof als jesus aan het kruis. wie weet hoe de rechtvaardige wereld eruitziet, ontkomt er niet aan die wereld naderbij te brengen. elk stapje in de goede richting wordt vervolgens vooruitgang -genoemd. daarnaast moet een deugdelijke moraal wel universalistisch

zijn. je kunt moeilijk zeggen: hier -vinden we moord, doodslag, diefstal en verkrachting schandelijk, maar als de burens daar anders over denken moeten zij dat zelf weten. normen kunnen en moeten relatief zijn, -moraal kan dat niet zijn, anders kunnen de sterksten zeggen: wij komen jullie met onze tanks en machine-geweren de beste moraal ter wereld brengen en daarvoor zullen jullie ons dankbaar zijn.

de vooruitgang, die wij hier kunnen samenvatten met de sympathieke opvatting dat alle mensen -gelijkwaardig zijn en bepaalde rechten hebben, leidt uiteindelijk ook tot gelijkschakeling, tot nivellering, -domesticatie. je moet de beginselen van het humanisme accepteren, voor antihumanisten is, zoals de duitse rechtsgeleerde carl schmitt (1888-1985) al zag, uiteindelijk geen plaats op deze wereld.

gelijkheidsstreven

de filosoof th.c.w. oudemans merkt in zijn recentelijk verschenen boek moeder natuur, de plaats van de mens in de kosmos op dat gelijkheid altijd meer behoefte aan gelijkheid zal -genereren. daarin lijkt gelijkheid op welvaart: hoe meer men heeft, hoe meer men wil hebben, en gelijkheid in de praktijk is gelijk zijn aan hen die net iets boven jou staan. zo lijkt het gelijkheidsstreven van de universele moraal zeer op het welvaartsstreven van de universele economie.

de daaruit voortvloeiende domesticatie van de mens is niet per se een ramp, geen beschavingsproces zonder domesticatie, maar iedereen die weleens getemd is of getemd heeft – en wie is dat niet, wie heeft dat niet? – weet

dat er ook iets verloren gaat. -oudemans noemt dat een wildheid, die hij in verband brengt met vrijheid. daaraan voeg ik toe dat het begrijpelijk en verstandig is dat wij niet met onze dood voor onze wildheid willen betalen, of met de dood van anderen, maar gelukkig kunnen we altijd wild zijn in het diepst van onze gedachten. daar ben ook ik een wilde, niet noodzakelijkerwijs een goede wilde. dat geldt voor velen, en sommigen leven zich uit, maar alleen al uit schaamte zegt men zelden: ik ben een beest in het diepst van mijn gedachten.

superioriteit

de humanistische vooruitgang maakt het domein van het onwenselijke steeds groter. hoe meer men volstrekte gelijkwaardigheid nastreeft, hoe gevoeliger men is voor onrecht en kwetsuren, altijd in eerste instantie onze eigen kwetsuren en van die van de eigen groep. hoe meer onwenselijke gedragingen van anderen gedetecteerd kunnen worden, hoe meer controle en correctie nodig is om aan het onwenselijke een einde te maken. het streven naar gelijkwaardigheid zal vrijwel ongemerkt een gelijkheidsstreven worden. ik mag bijvoorbeeld nog wel denken dat ik superieur ben aan de lezers van de volkskrant – iets wat ik overigens niet doe – maar alleen al omwille van beleefdheid en eigen-belang zal ik dat niet laten blijken. wat voor wildheid geldt, geldt voor superioriteit, alleen in het diepst van onze gedachten mogen wij superieur zijn, -koning van de jungle.

de overtreders van de geboden die het universele -humanisme ons oplegt, dienen bekeerd te worden, zo niet zachtvaardig dan wel hardhandig.

daar stuit dat humanisme op een interne tegenspraak.

onder de universele humanisten, waartoe ik mezelf met enige aarzeling reken, heb je mensen die de mening verkondigen dat de wereld beter af zou zijn zonder mensen. het zijn immers 'de mensen' die natuur en dieren -kapotmaken, heb ik geregeld gehoord, onlangs nog toen een toerist wees op een fabriek die tegen een berghelling was gebouwd. de vooruitgang heeft een zekere zelfhaat geproduceerd, maar wat de consequenties van die zelfhaat zijn is onduidelijk.

domesticatie

het hedendaagse universele humanisme heeft ook de varkens en de koeien omvat. dieren mogen niet meer -gegeten worden, het liefst worden zij ook niet meer -gebruikt als leveranciers van melk, maar ze mogen nog wel gedomesticeerd worden, gedomesticeerde dieren (honden, katten) zijn toegestaan.

wij mensen, die dankzij het noodzakelijke beschavingsproces grotendeels zelf gedomesticeerde dieren zijn, zullen vermoedelijk intuïtieve sympathie voelen voor andere gedomesticeerde dieren. maar veronderstelt domesticatie niet altijd een baasje? wie is eigenlijk óns baasje? oudemans meent dat dat de overheid is. ik denk dat hij daar -gelijk in heeft.

als we werkelijk welvaart en welzijn gelijk willen verdelen en de aarde niet al te zeer willen uitputten, zijn er twee mogelijkheden. of wij in het westen verarmen drastisch, of we laten de -wereldbevolking drastisch krimpen – waarvan niet duidelijk is hoe dat -precies moet zonder tot

genocide of andere bijzonder onaangename maatregelen à la de chinese eenkindpolitiek over te gaan.

geen doel maar middel

oudemans' belangrijkste these is dat de mens niet de heer van het universum is, en dat het universele -humanisme, ook al spelen dieren en natuur nu een grotere rol dan voorheen, die opvatting nog steeds aanhangt. het gaat er immers hooguit om dat wij ons anders over de dieren en de natuur moeten ontfermen; niet meer opeten en vernietigen, maar koesteren en beschermen.

oudemans ziet in ons mensen geen doel, maar middel, vanuit het perspectief van moeder natuur. wij zijn er meent hij, zoals bijvoorbeeld ook al de bioloog -richard dawkins suggereerde, om genetisch materiaal door te geven. elke poging in het individu een doel te zien, een pijler van het universele humanisme, zal leiden tot een 'kudde angstige en nijvere dieren -onder leiding van het staatsherderschap'. --

de humane staat 'vernietigt niet maar voorkomt dat er iets geboren wordt'.

uiteindelijk concludeert hij dat moeder natuur 'een groot casino is', een 'groot spel waarin ik in elk geval geen hoofdrol heb'. treurig en -tragisch is dit alles niet, 'wanneer je -afziet van je almachtsfantasieën en het gezeur over het mislukken daarvan'.

hoofdrol

iedereen die de restanten van het humanisme een warm hart toedraagt, iedereen voor wie

onrecht meer is dan een aanleiding morele zelfgenoegzaamheid uit te venten, zou oudemans moeten lezen. al was het maar om te beseffen dat je uitsluitend in de kunst en in je fantasie een hoofdrol speelt, en wellicht als je -alleen thuis bent, samen met je huisdier desgewenst.

in het casino is de hoofdrol niet weggelegd voor speler of croupier, de hoofdrol daar wordt gespeeld door het balletje.

wim van der grijn:

maarten biesheuvel

'brief aan vader' 2008

'de schildpad steekt zijn kop naar buiten hij wil wel maar hij kán niet fluiten.'

(uit een oude romance)

father, otjets, pappa, pater, padre, vader, père, vader. vader, jij bent al zo lang dood maar desondanks lijkt het me niet onzinnig om het woord tot je te richten. eigenlijk loop en sta en zit ik al de hele week aan je te denken. ik heb mij waarschijnlijk nooit zoveel aan u gelegen laten liggen en ook u liet mij maar zo'n beetje mijn gang gaan. pas op het eind van uw leven zijn we wat nader tot elkaar gekomen. ik ben bang dat ik erg op u lijk: ik ben schuchter, schuw, angstig, zenuwachtig, mager, ik heb altijd alles zinloos ingezien, een waas van wanhoop hangt altijd over me, ik faal, ik voel me schuldig, ik ben geen deel van de maatschappij, ik ben weifelmoedig, ik kan haast niet uit bed komen, ik onttrek me aan mijn plichten, ik lig overhoop met god, ik ben besluiteloos, en u, u zei altijd maar: 'jij wordt nog eens professor, maarten.' vader, is het niet mogelijk dat je even uit je graf komt om hier bij

mij op mijn kamertje te komen zitten? je zou doelloos in een hoek kunnen staan en af en toe mompelen: 't is vermakelijk', zoals gewoonlijk. kijk vader, dit is uw bureau waaraan ik werk. nu vraag ik me wel eens af: 'hebt u een bepaalde bedoeling gehad met mij op de wereld te zetten?' over moeder wil ik het nu even niet hebben. weet u wat het is, pa? ik woon in een kleine villa van hout. ik heb een grote tuin. eva is nog steeds bij me. we hebben 12 katten en een hond en een geit. ik heb een kamer voor mezelf, het bed dat u voor me getimmerd hebt toen ik zestien was heb ik nog, uw boekenkasten heb ik ook nog, u zei altijd, vader: 'je moet niet teveel lezen jongen.' ik heb uw raad niet opgevolgd. ik heb ongelofelijk veel gelezen en het heeft me weinig goed gedaan. tot mijn zesentwintigste was ik een gelukkig man en toen ben ik in het gekkenhuis beland. vader, ik ben nu al achtentwintig jaar ziek, ik hoor niet in de maatschappij en ik hoor niet op mijn studeerkamer, dat wil zeggen, ik voel mij nergens thuis. reizen kan ik niet. de laatste tijd kan ik niet meer lezen, ik had ongeveer honderd boeken die ik regelmatig las, sommige boeken heb ik wel dertig keer gelezen. nu hoor ik u zeggen: 'ga toch gewoon door jongen.' muziek doet me ook niet veel meer. schilderijen maken me bang. ik houd me dan steeds voor dat ik schrijven wil of moet. misschien is dat de opdracht in mijn leven. ik ben zo bang vader, ik begrijp niet wat de mensen doen. hoe vullen ze hun leven? kun je eigenlijk wel het leven vullen? ik geloof dat alles toeval is, de een leeft zijn hele leven uit, zonder één keer te piekeren en ik pieker altijd. tegenwoordig heb ik een leesbril, ik ben de vijftig al gepasseerd, meer dan tweederde van mijn leven zit erop. vader, als kind was ik wilskrachtig, ik wist wat mij te doen stond en ik was niet bang, ik was in

zekere zin zelfstandig. tegenwoordig ben ik alleen nog maar een aanhangsel van eva. daar komt uw schim en die zegt: 'zijn dan al mijn kinderen somber en krankzinnig?' het lijkt er veel op. neem een willekeurige man, hij staat vroeg op, kleedt zich, scheert zich, ontbijt en gaat met de auto naar zijn werk. wat doet hij op dat werk, vader? 's avonds kijkt hij naar de televisie. wat is er op de televisie te zien? is het leven nou niet een beetje belachelijk, overbodig en zinloos? het zou voor mij zo mooi zijn als ik de werkelijkheid weer eens een beetje kon zien zoals ik hem als kind zag. ik was vaak blij en monter, tegenwoordig ben ik altijd licht wanhopig. pa, ik voel me schuldig omdat ik geen plezier heb. vader, uw zoon gaat te gronde en ik zal nooit meer opstaan. hoe oud bent u nou geworden? ik weet het niet precies meer. ik weet dat u nog in de negentiende eeuw geboren bent. nu geloof ik dat ik deze brief een andere kant op moet sturen. ik zou willen weten of ik eigenlijk op u lijk. ik kan beestachtig zijn, net als u, maar ik heb nog nooit een vlieg doodgeslagen, ik kan stil zijn, teruggetrokken, besluiteloos. weet u wat het is, pa? ik begin ergens aan en weet al gauw niet meer hoe het verder moet. nooit heb ik iets afgemaakt, nooit heb ik een taak volbracht, ik ga verder in ledigheid, in wanhoop. in uw buik ben ik ontstaan en u hebt op een gegeven moment gedacht: 'ik sla mijn ogen maar dicht, ik sterf maar, de kinderen zoeken het wel uit.' bent u nou voor moeder of na moeder overleden? heb ik eigenlijk wel ouders gehad? eva geeft me veel raad en ze is heel zorgzaam. ik geloof dat ik alleen op de wereld ben gekomen, alleen en eenzaam. de werkelijkheid kan me alleen maar krankzinnig maken. dan verberg ik me onder de dekens en hoe vaker je dat doet, eens moet je er toch uit en dan is het leven nog harder. troost

vind ik eigenlijk nergens meer. het moet voor eva een verschrikking zijn om met een eenzame man door het leven te gaan. ze heeft een eenzame debiele zoon en dat ben ik. goed vader, ik red het niet, dus kom je graf uit en help je zoon. er zijn nu eenmaal plichten en rechten; het moet prettig zijn om dood door het leven te gaan, je ligt maar onder de grond en kent de problemen van alledag niet, je slaapt en maakt je nergens druk om, je droomt maar, de dood is een groot recht vader, maar er zijn ook plichten: help je zoon door het leven! sta hem bij! ik moet u eren vader en nu heb ik in zekere zin gezegd dat u een luilak bent. doodgaan kunnen we allemaal, maar waarom maakt u niet af waar u aan begonnen bent? doe uw mond toch eens open en vertel mij hoe ik zin aan mijn leven moet geven. nou, u antwoordt niet.

uw maarten

miranda prein

susan sontag

uit: 'against interpretation' 1965

1/10 fragmenten

1

de inhoud komt nog steeds op de eerste plaats. het kan een gewijzigde inhoud zijn. hij kan tegenwoordig minder figuratief zijn, minder duidelijk realistisch. maar nog altijd gaat men uit van de veronderstelling dat het wezenlijke van een kunstwerk de inhoud is. of, zoals het vandaag de dag meestal geformuleerd wordt, een kunstwerk zegt per definitie iets, heeft een bedoeling, ('x bedoelt het volgende...', 'x probeert te zeggen, dat...', 'x bedoelde dat...', enzovoorts enzovoorts.)

2

de overgrote nadruk op het begrip 'inhoud' wordt verduurzaamd door de eeuwigdurende, onuitputtelijke bezigheid die wij interpretatie noemen. en omgekeerd houdt de gewoonte kunstwerken te benaderen met de bedoeling ze te gaan interpreteren het waanidee in stand dat er werkelijk zoiets als de inhoud van een kunstwerk bestaat.

3

natuurlijk bedoel ik hiermee niet de interpretatie in de ruimste zin van het woord, zoals wanneer nietzsche (terecht) zegt: 'er zijn geen feiten, enkel interpretaties.' met interpretatie bedoel ik hier een bewuste psychische activiteit die illustratief is voor een bepaalde code, voor bepaalde 'regels' op het gebied van de interpretatie.

toegepast op kunst betekent interpretatie het uitlichten van een bepaald aantal elementen (het x, het y, het z enzovoorts) uit het werk in zijn geheel. interpreteren betekent in feite vertalen. iemand die interpreteert zegt: 'kijk eens hier, je ziet toch wel dat x eigenlijk a is, – of a betekent – ? dat y eigenlijk b is? dat z eigenlijk c is?'

4

tegenwoordig beleven wij zo'n moment: interpretatie heeft in vrijwel alle gevallen een reactionaire, verstikkende uitwerking. meer nog. het is de wraak van het intellect op de wereld. interpreteren betekent de wereld verarmen, leeg maken, om in plaats daarvan een schaduwwereld van 'betekenissen' te kunnen opzetten. het betekent de wereld veranderen in deze wereld. ('deze wereld'! alsof er nog een andere bestond!)

de wereld, onze wereld, is leeg en verarmd genoeg. weg met alle duplicaten, zodat wij misschien weer wat directer kunnen ervaren wat we hebben.

5

tegenwoordig beleven wij zo'n moment: interpretatie heeft in vrijwel alle gevallen een reactionaire, verstikkende uitwerking. zoals de uitlaatgassen en afvalstoffen van auto's en industrieën voor de luchtvervuiling in onze

steden zorgen, zo vergiftigt de overvloedige hoeveelheid kunstinterpretaties momenteel onze sensibiliteit. in een cultuur met het onderhand klassieke dilemma van de hypertrofie van het intellect ten koste van energie en zinnelijke vermogens is interpretatie de wraak van het intellect op kunst.

het werk van kafka, om een voorbeeld te noemen, is onderworpen aan massale verkrachting door niet minder dan drie legers interpreteren. er zijn mensen die kafka lezen als een sociale allegorie: zij zien in zijn werk een verzameling afzonderlijke studies over de frustraties en de waanzin van de hedendaagse bureaucratie zoals die uiteindelijk uitmonden in de totalitaire staat. er zijn mensen die kafka lezen als een psychoanalytische allegorie: zij zien in zijn werk een verzameling vertwijfelde onthullingen aangaande kafka's angst voor zijn vader, zijn castratiecomplex, de manier waarop hij zijn eigen impotentie onderging, zijn verslaving aan een droomwereld. en er zijn mensen die kafka lezen als een religieuze allegorie: zij geven ons te kennen dat k. in 'das schloss' toegang tot de hemel probeert te krijgen, en dat joseph k. in 'der prozess' geoordeeld wordt door god in zijn onverbiddelijke en ondoorgrondelijke rechtvaardigheid...

proust, joyce, faulkner, rilke, lawrence, gide... je zou aan de gang kunnen blijven met namen te noemen; eindeloos is de lijst van auteurs om wie zich een dikke korst van interpretatie heeft gevormd. maar we mogen een ding niet uit het oog verliezen: interpretatie is niet gewoon maar het eerbetoon van de middelmatigheid aan het genie. het is de moderne manier om iets te begrijpen, en hoe een werk ook geaard is, het krijgt er altijd mee te maken.

6
het is niet van belang of het al dan niet de bedoeling van de kunstenaars is dat hun werken geïnterpreteerd zullen worden.

7
natuurlijk heeft de interpretatie het niet altijd voor het zeggen. een groot deel van de

hedendaagse kunst kan gezien worden als een bewuste poging om aan interpretatie te ontsnappen. om aan interpretatie te ontkomen kan de kunst parodistisch worden, ('louter') decoratief of anders antiekunst.

de poging om aan interpretatie te ontsnappen lijkt in het bijzonder kenmerkend voor de moderne schilderkunst. abstract schilderen is een poging om inhoud in de gewone betekenis te vermijden; en waar geen inhoud is, is ook geen interpretatie mogelijk. de popart werkt met tegenovergestelde middelen toe naar hetzelfde resultaat; doordat de inhoud die daar gebruikt wordt zo banaal is, zozeer 'zichzelf', wordt deze kunst tenslotte ook oninterpreteerbaar.

8
aan wat voor kritiek, wat voor commentaar op kunst bestaat er vandaag de dag behoefte? want ik zou niet willen beweren dat kunstwerken zich aan formulering onttrekken, dat zij niet beschreven of geparafraseerd zouden kunnen worden. dat kunnen ze wel, – de vraag is alleen hoe het dient te gebeuren. hoe zou kritiek eruitzien die het kunstwerk dient, het niet van zijn plaats dringt?

9
het is nu van belang onze zintuigen te heroveren. wij moeten leren meer te zien, meer te horen en meer te voelen.

het is niet onze taak in een kunstwerk een zo groot mogelijke hoeveelheid inhoud op te sporen en nog minder er meer inhoud uit te persen dan erin zit. het is onze taak om de inhoud te besnoeien, zodat wij het object in zijn geheel kunnen zien.

het doel van elke vorm van commentaar op kunst zou momenteel moeten zijn om kunst, en zo onze eigen ervaring, echter, directer te maken, niet minder echt. de functie van de kritiek zou moeten zijn te laten zien hoe iets is wat het is, zelfs dat het is wat het is, en niet te laten zien wat het betekent.

10
geen exegetische meer, op naar een erotiek van de kunst.

anette kouwenhoven:

florette dijkstra

inspireren

uit: 'rumoer' 2019

'over het begin van kunst'

de respons op kunst is onveranderlijk, ook in de loop van duizend jaar, wat bewijst dat kunst bij het leven hoort.

agnes martin

op een feest in new york, in 1963, ontmoette galeriehouder arne glimcher kunstenaar agnes martin voor het eerst. zijn galerie, the pace gallery, was gespecialiseerd in pop art en bracht alle bekende kunstenaars van die tijd. toen hij zich aan haar voorstelde reageerde ze erg verlegen, maar later hadden ze een levendig gesprek over schoonheid en waarheid. ze sloten vriendschap en arne werd haar galeriehouder.

kort daarvoor had martin haar schilderijen ontdaan van ideeën en concepten, en van alle mogelijke referenties naar de werkelijkheid. die zaten het pure schilderen en de concentratie op de handeling maar in de weg. de werken die ze sindsdien maakte, waren zonder beeld. dat wilde zeggen, ze schilderde kleurbanen die meestal horizontaal en op regelmatige afstand van elkaar over het doek liepen en soms kruisten met verticale banen. de doeken waren altijd vierkant van formaat en het wit overheerste in de schilderijen. het was of er licht uit vrijkwam.

de werken oogden minimalistisch maar martin vond het minimalisme te veel met ideeën te

maken hebben, en dus waren haar schilderijen niet minimalistisch. als ze schilderde, werkte ze puur vanuit haar gevoel en was ze een expressionist.

als ze niet opgewekt was, deed ze niets, want ze wilde dat haar schilderijen op een positieve manier zouden inwerken op het gemoed van de toeschouwer. aan die overdracht was verder niets zweverigs of mysterieus. het ging over schoonheid, liefde en geluk, en daarmee over de 'perfectie' die ze in zichzelf ervoer. dat was het. verder hoefde ze er niets mee te doen, het niet om te zetten, te verbeelden of te verklaren.

het lukte niet altijd, herinnerde arne zich. in new york kreeg martin steeds vaker last van geestelijke inzinkingen. het positieve gevoel bleef soms jaren weg. op den duur verlangde ze naar niets anders dan naar een leven in stilte, om met voile aandacht te kunnen werken. maar de stilte kwam niet. ze kreeg steeds meer tentoonstellingen en verkocht alles wat ze liet zien. het publiek werd geraakt door de positieve kracht die ze in het werk had gelegd. de schilderijen lokten ook uit tot introspectie en meditatie. maar voor martin zelf werd het steeds moeilijker het positieve gevoel te vinden dat ze nodig had om nieuw werk te maken.

in 1967 stopte ze met schilderen. 'ik heb mijn werk af,' zei ze tegen arne. ze gaf haar schildermaterialen weg en vertrok met een caravan naar cuba - zoals het dorp in de buurt van santa fe in new mexico heette, waar ze eerder had gewoond en gewerkt. als het ergens stil was, dan was het daar.

haar huis bestond maar uit een kamer en er was alleen koud water. in de winter leefde ze er volkomen geïsoleerd omdat de wegen onbegaanbaar waren. ze at dan niets dan tomaten, walnoten en harde kaas. ze had geen partner, kon niet leven met afleiding, zelfs niet met een huisdier want dat vroeg om zorg. op de grammofoon draaide wel altijd beethoven. naast het eenvoudige huis liet ze een atelier bouwen van boomstammen waartussen leem was gesmeerd. maar ze ging er niet werken.

vier jaar lang kwam er niets uit haar handen. in 1971 kreeg ze twee uitnodigingen: het institute of contemporary art in philadelphia bood haar een retrospectieve tentoonstelling aan en de duitse kunstenaar luitpold domberger nodigde haar uit om in zijn werkplaats een reeks zeefdrukken op zijde te komen maken. hij had die techniek bekend gemaakt onder kunstenaars en bood hen de mogelijkheid in zijn werkplaats te experimenteren. de uitnodigingen stimuleerden martin om weer aan de slag te gaan. ze maakte een afspraak met domberger.

voordat ze naar duitsland vertrok, maakte ze zo'n driehonderd lijntekeningen waarin ze telkens een vierkant opdeelde in gelijke rechthoeken. ze nam de tekeningen mee op reis. in de werkplaats van domberger koos ze er dertig uit. daarop baseerde ze een reeks van dertig zeefdrukken. ze drukte ze af op een bijna doorzichtige ondergrond. later vergeleek ze de serie met een muzikale compositie.

'een kunstwerk dat volledig abstract is, dus vrij van verwijzingen naar de werkelijkheid, is als muziek. er kan op dezelfde manier op worden gereageerd.'

ze noemde de reeks 'on a clear day.' de reeks werd het uitgangspunt van alle werken die ze daarna maakte. want meteen na thuiskomst begon ze weer te schilderen.

drie jaar later, in 1974, liet ze arne weten dat ze nieuwe schilderijen af had en vroeg ze hem te komen. ze haalde hem uit het dorp op met haar fourwheeldrive truck. de weg naar haar huis was erg slecht door de najaarsregens. eigenlijk was het niet eens weg, vond arne.

na aankomst gingen ze naar haar atelier. er stonden vijf werken tegen de muur. 'als je er naar blijft kijken, word je blind,' zei martin. arne herkende er meteen het kale landschap van new mexico in: de subtiele variaties in aarde-kleuren, de stilte, de ruimte, het verzengende licht. maar hij zag ook dat de werken daar niet over gingen. het landschap bood de ruimte, het licht en de stilte om deze schilderijen te kunnen maken.

bij het maken van de werken had martin steeds dezelfde methode gevolgd: ze had een vierkant verdeeld in evenwijdige en steeds even brede banen, de ene keer horizontaal, de andere keer verticaal lopend. de banen waren afwisselend in lichtblauw en lichtrood geschilderd. ertussenin liepen dunne witte lijnen. arne zei dat hij de schilderijen perfect en met niets te vergelijken vond. martin beaamde dat alle kunst over perfectie ging maar dat haar werken verre van perfect waren, 'er volledig van verwijderd in feite, net als we zelf zijn'.

ze voelde zich positiever gestemd omdat ze weer aan het werk was gegaan. in de jaren waarin ze niet had gewerkt, had ze aan niets anders gedacht dan te willen schilderen. ze

gehoorzaamde aan wat de stemmen in haar hoofd haar zeiden te doen. leven was gehoorzamen. werken was dat ook. het gebeurde wel eens dat de inspiratie en het geluk lang uitbleven en de stemmen andere bevelen gaven. dan werkte ze niet. soms kwam ze uit haar isolement en gaf ze lezingen. als ze geïnspireerd was, kwamen de woorden vanzelf. in een handgeschreven tekst, mogelijk bedoeld voor een lezing aan studenten, schreef ze over inspiratie. die was voor iedereen te vinden, maar je moest je er wel voor openstellen. als je geïnspireerd was, had je een open en vrije geest die zonder zorgen en gedachten was. je was gevoelig en gelukkig. de inspiratie was overal om je heen - je hoefde haar alleen maar te zien. elk kunstwerk begon en eindigde ermee. de kunstenaar hoefde geen beslissingen meer te nemen. hij was volgzzaam en gehoorzaam, en luisterde dus niet naar zijn intellect. intellect en talent hadden niets met kunst te maken. inspiratie kwam niet uit de mens zelf voort, niet uit zijn levensgeschiedenis of ervaringen. ze was universeel. een mens moest vooral niets doen om geïnspireerd te raken.

over werk dat met inspiratie was gemaakt, schreef martin, hoefde niet gesproken of gediscussieerd te worden omdat het met gevoel was gemaakt. alle goede kunst was daaraan herkenbaar. een kunstenaar kon de juiste omstandigheden scheppen voor het ontvangen van inspiratie. daarom had hij een atelier nodig. het atelier was de ruimte waar de kunstenaar niet werd gestoord en waar hij gevoeligheden kon oproepen. het bewaakte zijn stilte en inspiratie. vrienden van de kunst mochten er wel binnenkomen. zij zagen meteen wat de kunstenaar aan het doen was en kwamen ervan

genieten. maar de kunstenaar liet zijn werk pas zien als hij er klaar voor was. daarom stonden de werken in zijn atelier soms omgekeerd tegen de muur.

een kunstenaar moest niet denken dat hij anderen kon redden of helpen. hij moest vooral niet aardig willen zijn. dat hielp de kunst niet. en verder, eindigde martin het manuscript, viel er over kunst niets te zeggen.

toen martin in december 2004 stierf, was arne bij haar. samen met haar neef derek en een goede vriend, de kunstenaar david mcintosh, zat hij aan het sterfbed. arne zong de liedjes waarvan ze hield. ze was tevreden.

de drie mannen kenden haar wilsbeschikking. ze wilde gecremeerd worden en haar as laten verstrooien onder een abrikozenboom in de tuin van het harwood museum in taos, new mexico. de tuin grensde aan een paviljoen waarin zeven van haar blauw-witte schilderijen permanent waren te zien. martin had de achthoekige ruimte zelf ontworpen. in het midden stonden vier gele, kubusvormige stoelen van donald judd opgesteld, waarop de bezoekers zich makkelijk konden verplaatsen om de werken te zien. ze had de schilderijen aan het museum geschonken, onder de voorwaarde dat ze het paviljoen niet meer zouden verlaten. niet dat ze eraan hechtte persoonlijk te worden herinnerd - het ging om het werk.

in het voorjaar dat volgde op haar dood kwamen arne, derek, david en bob ellis, de vroegere directeur van het museum, samen in martins favoriete restaurant in taos. ze wachtten tot het

middernacht was. daarna liepen ze naar het museum.

de nacht was helder en er stond een volle maan. op aanwijzing van bob klommen ze met een ladder over de muur van de museumtuin. ze kozen een abrikozenboom, veegden de blaadjes die er onder lagen weg en groeven een gat tussen de wortels.

david had de urn met de as van martin en een met bladgoud gedecoreerde japanse kom meegenomen. toen ze de as in de kom goten, schitterde het goud in het maanlicht. ze plaatsten de kom in de grond, bedekten het graf met aarde en legden de gevallen blaadjes terug onder de boom. toen wisten ze hun sporen uit en klommen ze terug over de muur van de museumtuin.

jochum veenstra

ryunosuke akutagawa

uit: 'rashomon' 1915

vertaling jan bongenaar

zijn blik was zojuist op iemand gevallen die gehurkt te midden van de lijken zat. het was een aapachtige oude vrouw, gehuld in een donkerbruin kleed, klein, mager en met wit haar. met een brandend stuk dennenhout in de rechterhand staarde ze strak naar het gezicht van een van de lijken. te oordelen naar het lange haar was het vermoedelijk het lijk van een vrouw. de man, meer beheerst door angst dan door nieuwsgierigheid, vergat zelfs even adem te halen. hij had-om de woorden te gebruiken van een oude kroniekschrijver-het gevoel dat de haren op zijn hoofd en zijn lichaam zwollen. de

oude vrouw stak het stuk dennenhout tussen de planken vloer en pakte het hoofd waar ze naar had zitten kijken met beide handen vast. vervolgens begon ze. als een apenmoeder die haar jong luist, de lange haren er een voor een uit te trekken- deze leken gemakkelijk los te laten.

met elke haar die losliet, verminderde de angst van de man en tegelijk voelde hij een felle haat jegens deze oude vrouw in zich opkomen. nee, het is misschien niet juist te zeggen dat het haat jegens deze oude vrouw was. het was veeleer een met de minuut sterker wordende afschuw van elke vorm van kwaad. als op dit moment de man de vraag gesteld zou worden waar hij zoëven onder de poort over had zitten nadenken, namelijk: de hongerdood sterven of rover worden, dan zou hij waarschijnlijk voor de hongerdood kiezen. even fel als het vuur aan de dennetak die de oude vrouw in de vloer had gestoken, laaide de haat in hem op de man had er natuurlijk geen idee van waarom de oude vrouw de lijken de haren uittrok. dientengevolge had hij er ook geen idee van of hij dit tot het goede of het kwade moest rekenen. voor hem was het op deze regenachtige avond echter een onvergeeflijk kwaad om hier bovenin de rashomon lijken de haren uit te trekken. vanzelfsprekend was de man geheel vergeten dat hij zelf kort tevoren het idee had opgevat om op roof uit te gaan.

hij verzamelde zijn kracht en sprong bliksemsnel van de ladder de zolder op. het ruwhouten gevest van zijn zwaard beetpakkend beende hij op de vrouw af. het spreekt vanzelf dat deze zich een ongeluk schrok.

op het zien van de man sprong de oude vrouw overeind als afgeschoten uit een katapult.

'hé jij! waar ga je heen?' schreeuwde de man, terwijl hij de oude vrouw, die struikelend over de lijken in paniek probeerde weg te komen, de pas afsneed. de vrouw probeerde langs hem heen te komen en te ontsnappen, maar de man belette dat en duwde haar terug geluidloos worstelden ze enige tijd met elkaar te midden van de lijken, maar het was meteen duidelijk wie ging winnen, ten slotte greep de man een arm van de oude vrouw draaide . en duwde haar ruw tegen de grond. net een kippepoot was die arm, louter bot en vel.

'wat zat je te doen? zeg op! zo niet dan krijg je hiermee te maken! de man stiet de oude vrouw van zich af, trok met een flitsende beweging zijn zwaard en duwde haar het blanke stal onder de neus. de oude vrouw zweeg echter. met bevende handen en ogen die uit hun kassen puilden, snakte de vrouw naar adem, maar ze bleef als een stomme in haar zwijgen volharden. bij het zien hiervan drong het voor het eerst tot de man door dat het leven van deze vrouw volledig in zijn handen lag. en voor hij er erg in had, deed dit besef de haat bekoelen die hij dat ogenblik laaide in zijn binnenste. wat overbleef was het aangename gevoel van trots en voldoening dat volgt wanneer men een karwei tot een goed einde heeft gebracht. toen, op haar neerkijkend, zei hij op mildere toon: 'ik ben geen gerechtsdienaar of zo. ik ben een zwerver die toevallig onder deze poort door gekomen is. het gaat me er dus niet om je boeien om te doen en je te arresteren. ik wil alleen maar van je weten wat je hier op dit moment uitspookt, dat is alles'. hierop sperde de oude vrouw haar ogen nog verder open en keek de man strak aan. ze had stekende ogen met rode oogleden als van een roofvogel alsof ze op iets kauwde, bewoog ze toen haar lippen die door de rimpels vrijwel één

geheel vormden met haar neus. in haar magere keel bewoog een puntige adamsappel op en neer tenslotte kwamen hijgende stemgeluiden uit die keel, die de man als het gekras van kraaien in de oren klonken. 'ik trek haren uit! ik trek haren uit! om pruiken van te maken.

zo'n normaal antwoord had de man niet verwacht en hij was zeer teleurgesteld. tegelijk sloop de haat die bij eerder gevoeld had zijn hart weer binnen, nu gepaard met kille minachting, en dit scheen door te dringen tot de ander, met in de ene hand nog steeds de lange haren die ze uit het hoofd van het lijk getrokken had, stamelde de oude vrouw, kwakend als een pad: 'het is misschien wel heel slecht, een dode de haren uittrekken, dat weet ik, maar de doden die hier liggen zijn mensen die dat verdienen. die ene vrouw bijvoorbeeld hè, van wie ik de haren uitgetrokken heb, die sneed slangen in vier duim lange stukken, droogde die en verkocht ze als gedroogde vis aan de soldaten. als ze niet aan de pest was doodgegaan, dan ging ze er vast nog steeds op uit met 'r handeltje. en de soldaten zeiden dat haar gedroogde vis nog goed smaakte ook, hoorde ik en ze kochten het om hun rantsoen mee aan te vullen. ik vind het niet slecht wat deze vrouw deed. als ze het niet gedaan bad. dan was ze van de honger omgekomen, dus er zat voor haar niets anders op. nou, en daarom zie ik ook geen kwaad in wat ik hier doe. als ik het niet doe, dan kom ik om van de honger, dus ik doe het omdat er niets anders opzit, of niet dan? nou, deze vrouw kent dat soort hopeloze omstandigheden, dus ze zal het me vast niet kwalijk nemen. '

de man stak zijn zwaard in de schede, maar hield zijn linkerhand op het gevest, terwijl hij onberoerd haar verhaal aanhoorde. met zijn rechterhand peuterde hij aan de rode etterpuist

op zijn wang, en terwijl hij toelisterde, werd een bepaalde moed in zijn hart geboren. het was een moed die hem tevoren onder de poort ontbroken had, maar het was ook een moed die tegengesteld was aan die waarmee hij omhooggeklommen was en de oude vrouw gegrepen had. het was nu voor hem geen vraag meer of hij de hongerdood moest sterven of rover worden. de gedachte de hongerdood te moeten sterven was zo grondig uit zijn bewustzijn gebannen dat het was alsof hij er nooit bij had stilgestaan.

'zo, vind je dat?' zei de man spottend, toen de oude vrouw klaar was met haar verhaal, terwijl hij een stap in haar richting deed, verwijderde hij plotseling zijn rechterhand van de puist en de oude vrouw bij de kraag grijpend beet hij haar toe: 'nou, dan zul je het mij wel niet kwalijk nemen als ik jou nu beroof. anders verhonger ik namelijk zelf'

bliksemsnel trok de man haar jurk van het lijf en gaf haar, toen ze zich aan zijn benen vast probeerde te grijpen, een harde trap waardoor ze bovenop de lijken terecht kwam. binnen vijf passen was hij bij het gat van de ladder en met de donkerbruine jurk onder de arm daalde hij in een ommezien de steile ladder af, de donkere nacht in,

de oude vrouw bleef even voor dood liggen, maar het duurde niet lang of ze kwam naakt overeind tussen de lijken. kreunend en steunend kroop ze bij het licht van de nog brandende vlam naar het gat van de ladder. met haar korte witte haren neerhangend langs haar gezicht tuurde ze omlaag naar de straat onder de poort. buiten heerste slechts de diepzwarte duisternis. waar de man gebleven is, weet niemand.

kyrian esser

dylan thomas

uit: 'avonturen aan den lijve' 1955
volop meubels

iedere centimeter van de kamer was door meubels in beslag genomen. stoelen stonden op divans die op tafels lagen; spiegels, bijna zo hoog als de deur, stonden met de achterkanten tegen elkaar schuin tegen de muren; ze weerspiegelden tot in het oneindige de heuvels van bureaus en stoelen met hun poten in de lucht, buffets, kaptafels, ladekasten, nog meer spiegels, lege boekenkasten, wastafels, klerenkasten. er was een tweepersoons bed, zorgvuldig opgemaakt, met de uiteinden van de lakens omgeslagen, dat bovenop een eettafel bovenop een andere tafel lag; er waren elektrische lampen en lampekappen, dienbladen en vazen, w.c.-potten en bakken opgestapeld in de leunstoelen die op kasten en tafels en bedden stonden, tot aan het plafond. het ene raam dat op de straat uitkeek, viel nog net te zien tussen de gebogen poten van buffetten door die op hun rug lagen. de muren achter de staande spiegels werden geheel in beslag genomen door schilderijen en schilderijlijsten.

meneer allingham klom over een stapel matrassen de kamer binnen, en was toen verdwenen. 'spring erin, jongen.' zijn stem kwam achter een hoge keukenkast uit waarover tapijten hingen; en terwijl hij er overheen klom keek samuel naar beneden en zag hem op een stoel op een divan zitten, behaaglijk achterover leunend, zijn elleboog op de schouder van een beeld.

'het is jammer dat we hier niet kunnen koken,' zei meneer allingham. 'bovendien zijn er volop

kachels. dat is een vleeskast,' zei hij en wees naar een hoek. 'vlak onder het slaapkamerameublement.'

'hebt u een piano?' 'we hebben er wel een gehad,' zei hij. 'ik denk dat hij in de andere kamer staat. ze heeft er een vloerkleed overheen gehangen. kun je spelen?' 'ik kan improviseren. je kunt gemakkelijk horen welke melodieën ik speel.

is de andere kamer net als deze?' 'er zijn nog twee kamers, maar ik denk dat de piano op slot zit. ja, er is volop meubilair,' zei meneer allingham terwijl hij met afschuw om zich heen keek. 'telkens wanneer ik zeg "zo is het welletjes" komt zij weer met 'r "nog plaats genoeg, nog plaats genoeg." op een dag zal ze merken dat ze er niet meer in kan, wat ik je brom. of ze kan er niet meer uit; ik weet niet wat het ergste zou zijn. soms slaat het op je zenuwen, weet je,' zei hij, 'al die meubels.'

'is "zij" uw vrouw, meneer allingham?' 'ze zal ondervinden dat er aan alles een grens is. je begint je min of meer een gevangene te voelen.'

'slaapt u hier?' 'daarboven. het is meer dan drie en een halve meter hoog. ik heb het gemeten. ik kan het plafond aanraken als ik wakker word.'

'ik mag deze kamer wel,' zei samuel. 'misschien is het wel de beste kamer die ik ooit gezien heb.' 'daarom heb ik je hier mee naar toe genomen. ik dacht wel dat je hem aardig zou vinden. precies het soort kamer voor een man met een fles aan zijn vinger, niet? ik heb je gezegd, je bent anders dan anderen. niemand anders kan het uitstaan. zijn je koffers binnen?' 'die staan daar. in het bad.'

'hou er dan maar een oog op. ik ben een divan kwijt geraakt. nog één ameublement en ik zal m'n bed kwijtraken. en wat gebeurt er wanneer er een klant komt? dat zal ik je vertellen. hij gluurt eventjes door de deur en weg stapt-ie. op het ogenblik kun je alleen maar kopen wat bovenop is.'

'kun je in de andere kamers komen?' 'dat kun je,' zei meneer allingham. 'zij duikt erin, voorover. ikzelf heb alle belangstelling voor de andere kamers verloren. je zou daar kunnen wonen en sterven zonder dat iemand er erg in heeft. er staan een paar mooie chippendale stukken. boven, bij het dakraam.'

hij liet zijn andere elleboog op een paraplubak rusten.

'ze zal ondervinden dat er aan alles een grens is. je begint je min of meer een gevangene te voelen.'

'slaapt u hier?' 'daarboven. het is meer dan drie en een halve meter hoog. ik heb het gemeten. ik kan het plafond aanraken als ik wakker word.'

'ik mag deze kamer wel,' zei samuel. 'misschien is het wel de beste kamer die ik ooit gezien heb.' 'daarom heb ik je hier mee naar toe genomen. ik dacht wel dat je hem aardig zou vinden. precies het soort kamer voor een man met een fles aan zijn vinger, niet? ik heb je gezegd, je bent anders dan anderen. niemand anders kan het uitstaan. zijn je koffers binnen?' 'die staan daar. in het bad.'

'hou er dan maar een oog op. ik ben een divan kwijt geraakt. nog één ameublement en ik zal m'n

bed kwijtraken. en wat gebeurt er wanneer er een klant komt? dat zal ik je vertellen. hij gluurt eventjes door de deur en weg stapt-ie. op het ogenblik kun je alleen maar kopen wat bovenop is.'

'kun je in de andere kamers komen?' 'dat kun je,' zei meneer allingham. 'zij duikt erin, voorover. ikzelf heb alle belangstelling voor de andere kamers verloren. je zou daar kunnen wonen en sterven zonder dat iemand er erg in heeft. er staan een paar mooie chippendale stukken. boven, bij het dakraam.'

hij liet zijn andere elleboog op een paraplubak rusten.

'natuurlijk is er zeep er zijn alleen wasbakken. je kunt ook geen bad nemen, hoewel er vijf badkuipen zijn. waarom wil je een vaas hebben die groot genoeg is om een mens in te verstoppem. ik ben nog nooit iemand tegengekomen die iemand in een vaas wil verstoppem? iedereen vindt anders dat die vaas voor alles te groot is. waarom wil je lucille harris zien te vinden, sam?' 'ik bedoelde niet dat ik er iemand in wil verstoppem. ik bedoel alleen dat het zou kunnen als je het zou willen. o, een kennis van me heeft mij van lucille verteld, meneer allingham. ik weet niet waarom ik haar wil vinden, maar dit is het enige adres in londen dat ik bewaard heb. ik heb de andere in de trein door de w.c. getrokken. toen de trein reed.'

'goed, goed,' meneer allingham legde zijn hand op de dikke witte nek van het naakte beeld en spande zijn vingers.

verantwoording ligt bij de open kunstenaarsvereniging 'de republiek' (sinds 1992) deze keer met:

matthias de koning, margijn bosch, jochum veenstra, annette kouwenhoven, kyrian esser, wim van der grijn, jair stranders, miranda prein, vincent van den berg, jan joris lamers.

